

ВІДГУК ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

на дисертацію ФЕДОНЮКА Сергія Валентиновича

«Нестабільність і колаборативна комунікація в міжнародних політичних системах», подану на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку

Актуальність теми дослідження. Дисертаційна робота Федонюка Сергія Валентиновича присвячена важливій проблемі нестабільності й колаборативної комунікації в міжнародних політичних системах у сучасному цифрово-мережевому середовищі. Актуальність цього напряму наукового пошуку є безумовною як в теоретичному, так і в практичному вимірах, і обумовлюється насамперед безпрецедентним посиленням ролі комунікативної складової у функціонуванні політичних систем на всіх рівнях — національному, регіональному і глобальному. Процеси, що беруть свій початок ще століття тому, коли поява транскордонних медіа (спочатку радіо, згодом телебачення) створила технологічну можливість (а відтак — і практики) втручання однієї держави в інформаційний простір іншої, що вивело на якісно новий рівень міжнародну пропаганду та драматично посилило роль зарубіжної громадської думки у зовнішньополітичних стратегіях, в сучасних умовах інтенсифікувалися через стрімке поширення цифрових онлайн-платформ. Їхня поява створила як нові можливості, зокрема, для колаборативної комунікації, так і утворили якісно нове інформаційне середовище, яке характеризується як глобальним охопленням, так і безпрецедентним розширенням кола недержавних учасників комунікацій (як комунікаторів, так і комунікантів) у міжнародних політичних системах. Це, в свою чергу, вплинуло на динаміку нестабільності цих систем, оскільки, з одного боку, широкий спектр суб'єктів та стейкхолдерів комунікаційних процесів, зі своїми, нерідко конфліктуючими цілями, є потенційним джерелом посилення волатильності, а з іншого — багатократне зростання інформаційних потоків, значна частка яких не має явно визначеного джерела, перевантажує їхніх

споживачів та утруднює верифікацію інформації, створюючи живильне поле для поширення дезінформації.

В цих умовах пошук аналітичних моделей в царині досліджень міжнародних комунікацій, які б володіли як експланаторним, так і прогностичним потенціалом, є надзвичайно актуальним для сучасної політичної науки, зокрема, для досліджень міжнародних відносин.

Ступінь обґрунтованості, достовірність та новизна наукових положень, висновків і рекомендацій, сформульованих у дисертації. Наукові положення, висновки та рекомендації, сформульовані у дисертації, мають високий ступінь обґрунтованості. Це забезпечується як вдало спроектованою методологією дослідження, якої автор сумлінно дотримувався, так і залученням широкої та релевантної джерельної бази. Обрані автором кейси, на яких продемонстровано результати застосування методики визначення показників VUCA та метрик колаборативного потенціалу — протестні рухи з високою волатильністю (Гонконг 2019–2020 рр.; Білорусь 2020 р.; Єгипет 2011 р.), інформаційно-поляризаційні кризи в демократичних системах (Євромайдан (Україна, 2013–14 рр.); кампанія «StopTheSteal» (США, 2020 р.)), зважаючи на їхні соціополітичні особливості, сформували репрезентативне тло для перевірки запропонованої аналітичної рамки.

Висновки дисертації є чіткими, лаконічними, такими, що демонструють поступовий рух до досягнення мети дослідження і корелюються з визначеними завданнями, не містять положень, не підкріплених текстом роботи. Достовірність наукових висновків підтверджена широкою апробацією результатів дослідження у понад 60 наукових працях (монографіях, статтях, тезах), на 25 міжнародних і всеукраїнських наукових заходах, а також у ході реалізації низки міжнародних грантових проєктів, в яких автор брав участь.

Дисертаційна праця Федонюка Сергія Валентиновича має виразну **наукову новизну**, адже вона є фактично першою у вітчизняній науці спробою сформулювати цілісне бачення природи нестабільності міжнародних політичних систем у сучасному медійно-мережевому середовищі. Сформульовані у роботі

положення новизни не викликають заперечень. Серед них найістотнішими, на нашу думку, є такі:

1) формування аналітичної рамки досліджень колаборативної комунікації в міжнародних політичних системах, сильною стороною якої є співвіднесення мікрорівневих мережевих процесів з макрорівневими міжнародно-політичними наслідками, що відкриває нові можливості для побудови прогностичних моделей;

2) залучення методологічного потенціалу парадигми VUCA для аналізу динаміки саме політичних систем, що збагачує дослідницький інструментарій політичної науки та відкриває нове поле для досліджень функціонування цих систем на глобальному, регіональному і національному рівнях;

3) залучення міждисциплінарного концепту колаборативної комунікації у вітчизняну політичну науку, який вбачається перспективним напрямом досліджень, зважаючи на зростання ролі соціальних мереж та можливостей соціально-політичної мобілізації у сучасному цифровому середовищі;

4) виокремлення ролі стратегічних комунікацій як інструменту зниження невизначеності та координації дій, що є важливим, зважаючи на те, що стратком в академічному середовищі все ще являє собою радше ідеальну модель, умоглядний концепт, аніж обґрунтовану систему принципів, інструментів та рекомендацій до формування політик, зокрема, з урахуванням наявних та потенційних ускладнень, пов'язаних, серед іншого, з VUCA-факторами.

Отже, отримані результати суттєво розширюють теоретичну та методологічну базу дослідження політичних проблем міжнародних систем і глобального розвитку, відкривають нові обрії досліджень нестабільності у міжнародних відносинах.

Наукове та практичне значення результатів і висновків дисертації, пропозиції щодо їх використання. Наукове значення результатів і висновків дисертації Федонюка Сергія Валентиновича полягає насамперед у збагаченні арсеналу вітчизняної політичної науки новим дослідницьким інструментарієм, релевантним викликам, з якими стикаються міжнародні політичні системи в

умовах зростання ролі цифрових онлайн-платформ як основного інструменту поширення масової інформації й комунікування всередині великих соціальних груп та дедалі зростаючого впливу цих платформ на політичні процеси на різних рівнях. Це відкриває нові можливості для якісно нових емпіричних досліджень комунікаційних процесів всередині міжнародних політичних систем в умовах VUCA-середовища, та створює ґрунт для прогнозування цих процесів.

Практичне значення результатів і висновків дисертації має декілька вимірів, зокрема:

1) у зовнішньополітичній сфері: запропонований автором аналітичний інструментарій може бути використаний для моніторингу у сфері зовнішньої політики, зокрема, процесів, що відбуваються в умовах волатильності, невизначеності, складності та неоднозначності, для розробки сценаріїв розвитку цих процесів, прогнозування їхніх наслідків. Це, в свою чергу, створює ґрунт для ухвалення ефективних рішень у сфері зовнішньої політики, що є особливо цінним для українських владних інституцій, що змушені діяти в умовах тривалої підвищеної турбулентності;

2) у сфері національної безпеки та стратегічних комунікацій України: викладені у дисертації новаторські авторські підходи можуть стати надійним інструментом для виявлення загроз національній безпеці, джерелом яких є транскордонне цифрове комунікаційне середовище, та формування релевантних політик у цій сфері, а також для коригування й підвищення ефективності державних стратегічних комунікацій, зокрема, у царині публічної дипломатії;

3) у науковій сфері: матеріали дисертаційної роботи можуть бути цінним теоретичним та емпіричним ресурсом для подальших досліджень ролі колаборативної комунікації в міжнародних політичних системах, ролі мережевих медіакомунікацій у функціонуванні цих систем, формуванні прикладних моделей дослідження міжнародного, макрорегіонального та національного VUCA-середовища;

4) в освітній сфері: наведені в роботі теоретичні положення та практичні кейси можуть бути використані в освітньому процесі у закладах вищої освіти при вивченні дисциплін та тем, пов'язаних з аналізом зовнішньої політики та міжнародних відносин, проблематикою впливу сучасних медіа на політичні процеси, вивченням прикладних аспектів комунікаційних процесів всередині політичних систем та між ними.

Оцінка мови і стилю дисертації. Аналіз дисертації Федонюка Сергія Валентиновича засвідчує відповідність її тексту академічним стандартам. Мова дисертації відзначається належним науковим рівнем, не містить граматичних та стилістичних огріхів. Дисертант коректно використовує наукову термінологію, уникаючи неточностей та двозначностей. Як позитив варто відмітити той факт, що переклад використаної англomовної термінології автор супроводжує поданням відповідних термінів мовою оригіналу. Це дозволяє уникнути пов'язаних з перекладом потенційних неоднозначностей. Цитування в роботі подані органічно, без надмірності та спотворення думок цитованих авторів.

Дисертація має струнку та логічну структуру, з належним поділом на розділи та підрозділи, яка дозволяє послідовно та зв'язно розкривати положення дослідження. Стель викладу характеризується аргументованістю, об'єктивністю та чіткістю. Виклад авторських ідей та положень визначається раціональною обґрунтованістю, доказовістю та переконливістю. Висновки дисертаційної роботи викладені чітко та послідовно, корелюються з поставленими завданнями та структурою роботи.

Оформлення дисертації відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дотримання дисертантом вимог академічної доброчесності. Під час вивчення дисертації та наукових публікацій Федонюка Сергія Валентиновича не виявлено фактів порушень академічної доброчесності, зокрема, академічного плагіату, фабрикації та фальсифікації результатів дослідження. Автор коректно посилається на використані джерела, а також належно відокремлює використані ідеї та факти від власних результатів.

Повнота викладу основних наукових положень висновків і результатів дисертації. Висновки дисертаційної роботи, її ключові положення та авторські пропозиції відображені у відповідних положеннях наукової новизни, а також у 61 науковій публікації, серед яких 7 статей у виданнях, що індексуються у міжнародних наукометричних базах Scopus та Web of Science, 19 статей у наукових фахових виданнях України, 4 статті у зарубіжних наукових виданнях, 2 одноосібні монографії, 4 розділи у колективних монографіях, 25 наукових публікацій апробаційного характеру. Окрім цього, автор представив результати свого дослідження під час участі у 25 міжнародних та всеукраїнських наукових заходах. Опубліковані праці, дисертація та реферат відображають результати проведеного дослідження у повному обсязі, а зміст реферату узгоджується зі змістом дисертації.

Дискусійні положення та зауваження щодо змісту дисертаційної роботи. Відзначаючи досить високий рівень теоретичної і практичної розробки теми дослідження, вважаємо за доцільне висловити автору роботи такі зауваження і побажання:

1) У підрозділі 1.1 «Теоретичні рамки дослідження політичної нестабільності в умовах VUCA» автор вдало сформував теоретичне підґрунтя дослідження. Однак, на нашу думку, дисертаційна робота виграла б у разі аналізу нестабільності й колаборативної комунікації в міжнародних політичних системах через оптику дихотомії політичного реалізму та лібералізму. Адже якщо в рамках реалістичної парадигми міжнародні відносини розкладаються як анархічне середовище, в якому відбувається конкурентна боротьба держав, що цілком корелює з факторами VUCA, то колаборативна комунікація, принаймні, на рівні міжнародних інституцій та інших акторів глобального та макрорегіонального рівнів, більше відповідає ліберальній парадигмі з її акцентами на співпраці та демократичних принципах. Крім того, враховуючи міждисциплінарний характер роботи, бракує більш широкого залучення дослідницького інструментарію з арсеналу комунікативістики, зокрема, пов'язаного з дослідженнями медійних впливів та ефектів масових комунікацій.

2) У Розділі 2 «Колаборативна комунікація як відповідь на VUCA-виклики» доцільним було б звернення автора до концепту та проблематики сталого розвитку, адже концепт VUCA, що включає в себе фактори волатильності, невизначеності, складності та неоднозначності, нерозривно зв'язаний з концепцією сталого розвитку, яка вже упродовж кількох десятиліть займає одне з чільних місць у порядку денному світової політики. Потенціал для синергійного поєднання цих концептів вбачається у тому, що парадигма сталого розвитку передбачає керований розвиток, а отже, можна говорити про пошук шляхів його забезпечення у VUCA-середовищі. Крім того, просування міжнародними інституціями, насамперед ООН, ідей сталого розвитку (через просвітницьку діяльність, залучення масмедіа тощо), вочевидь, передбачає реалізацію саме колаборативної комунікації на різних рівнях.

3) У підрозділі 3.3 «VUCA-фактори динаміки соціальних рухів: апробація методики вимірювання на репрезентативних кейсах» автор, аналізуючи фактори та перспективи еволюції мережевої структури сучасних протестів, долучає до розгляду технології штучного інтелекту, розглядаючи їх як інструмент аналізу великих обсягів даних, автоматизованого створення та поширення повідомлень, а також як засіб цифрового контролю держав за протестною активністю (с. 270–271). Однак поза увагою лишилися загрози поширення т.зв. дїпфейків (deepfakes), створення яких завдяки стрімкому поширенню і вдосконаленню ШІ-моделей стало доступно практично будь-кому, що створює важкопрогнозовані виклики для медіасередовища, комунікаційних процесів у політичних, у т.ч. міжнародних, системах. Розгляд цього аспекту як окремого підрозділу дисертаційної роботи дозволив би осучаснити дослідження, зробити релевантний внесок у дослідження «постправди», акцентувати увагу на тих VUCA-ефектах, які вже проявляються у цифрово-мережевому середовищі, і вплив яких, напевне, лише зростатиме у майбутньому.

4) У підрозділі 4.3 «Рекомендації з VUCA-адаптації: узагальнення та інституційні кроки» автор, пропонуючи шляхи практичного застосування своєї аналітичної моделі, очікувано звертає увагу на необхідність використання

верифікаційних засобів (с. 388–391). Однак, на нашу думку, доцільно було б підкріпити відповідні положення розгорнутим та обґрунтованим поданням релевантних методів та інструментів верифікації. Зважаючи на специфіку предмету дослідження, це міг би бути івент-аналіз, якісний та кількісний контент-аналіз, кореляційний аналіз, метод експертних оцінок, соціологічний опитувальний інструментарій, прогностичні методи тощо. Це б посилювало вірогідність результатів застосування авторських методик та довіру до них, зокрема, з боку владних структур, а отже збільшило б їхню цінність у процесах прийняття рішень та вироблення відповідних політик.

5) Потребує уточнення роль публічної дипломатії як інструменту стратегічних комунікацій в умовах VUCA-середовища. Хоча автор правомірно зазначає, що публічна дипломатія традиційно розглядається, поряд зі зв'язками з громадськістю та інформаційними операціями, як компонент стратегічних комунікацій (с. 306, 308), однак поза увагою залишилися питання яким чином публічна дипломатія може зберігати свою ефективність в умовах нестабільності, які виклики несуть їй умови цифрового мережевого медіасередовища, і якою є специфіка цих викликів для публічної дипломатії України в контексті повномасштабного вторгнення Росії та спровокованого ними посилення волатильності міжнародної системи. Зважаючи на те, що практики публічної дипломатії як у період Холодної війни, так і у постбіполярний період впевнено довели свою ефективність, у т.ч. саме як зовнішньополітичний інструмент колаборативної комунікації із цільовими групами зарубіжними громадськістю, це могло б посилити цінність авторських висновків і відкрило б простір для формування авторських рекомендацій щодо удосконалення державних стратегічних комунікацій України, з урахуванням VUCA-факторів та специфіки сучасного цифрового мережевого медіасередовища.

Незважаючи на наведені дискусійні аспекти, варто підкреслити, що вони не зменшують наукової цінності роботи, а засвідчують складність, міждисциплінарність і перспективність досліджуваної проблематики. Робота є цілісною, виконана на високому теоретичному і методологічному рівні та

відповідає спеціальності 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Висновок щодо відповідності дисертації нормативним вимогам щодо присудження наукових ступенів. Дисертаційна робота Федонюка Сергія Валентиновича «Нестабільність і колаборативна комунікація в міжнародних політичних системах», подана на здобуття наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем та глобального розвитку, є самостійним і оригінальним фундаментальним науковим дослідженням, яке містить раніше не захищені наукові положення, отримані автором нові науково обґрунтовані результати, становить вагомий внесок у розвиток вітчизняної політичної науки.

Дослідження вповні розкриває визначену проблематику, відповідає паспорту наукової спеціальності, а також вимогам «Порядку присудження та позбавлення наукового ступеня доктора наук», затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 17 листопада 2021 р. № 1197 (зі змінами, внесеними згідно з Постановами Кабінету Міністрів України № 502 від 19.05.2023 р., № 507 від 03.05.2024 р., № 928 від 30.07.2025 р.).

З огляду на зазначене вважаємо, що на підставі публічного захисту автор дисертації заслуговує на присудження наукового ступеня доктора політичних наук за спеціальністю 23.00.04 – політичні проблеми міжнародних систем і глобального розвитку.

Офіційний опонент:

доктор політичних наук, доцент,
завідувач кафедри міжнародної журналістики
Київського столичного університету
імені Бориса Грінченка

Віталій ТЕРЕЩУК

Офіційний підпис
Терещука В. В. Засвідчує
Іван Тривід праб. В. К.
І. Малицько